

تحقق پذیری شهر اسلامی و راهکارهای عملی شدن آن

مر تضى ضامنى

دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر

چکیده

شهر اسلامی برای تحقق بخشیدن به ارزشهای ماندگار در جستجوی روشهای متناسب با مقتضیات زمان و مکان می باشد و از این رهگذر ضمن نادیده نگرفتن دستاوردهای علمی و تجربی جدید راه را برای رشد و شکوفایی کرامات انسان بازمی کند. هدف از این مقاله ارائه راهکارهایی عملی جهت تحقق پذیری شهر اسلامی می باشد به گونه ای که ابتدا تعاریف کاربردی شهر اسلامی ارائه شده است سپس ضمن معرفی مشخصه های اصلی شهر اسلامی تفاوت های آن با شهر آرمانی مورد بررسی قرار گرفته است و در نهایت هم موانع تحقق پذیری شهر اسلامی و راهکارهایی جهت عملی شدن آن ارائه شده است روش تحقیق این پژوهش توصیفی تحلیلی و نحوه گردآوری اطلاعات آن کتابخانه ای و میدانی می باشد.

واژه های کلیدی: شهر - اسلام - شهر اسلامی - معماری اسلامی

1- مقدمه

کالبد هر شهری بر اساس الگوی ویژه ای از معنا و روح آن شهر هویت پیدا می کند لذا شهر اسلامی در ارتباط با ساکنانش و ساکنان آن در ارتباط با شهرشان هویت مند می گردند. بر خلاف نیازهای مادی که در زمان کوتاهی عوارض خود را نمایان می سازند موضوع نیازهای روحی آدمیان بدلیل پیچیدگی و گستردگی آن در دراز مدت اثرات خود را آشکار خواهند ساخت لذا توجه به تامین نیازهای روحی اهمیت بیشتری می یابد. شهر اسلامی برای تجلی بخشیدن به ارزشها و باورهای اسلامی دائما راهها و روشهای مناسب زمان و مکان را می جوید و ضمن بهره گیری از دستاوردهای جدید علوم و فنون و تجارب تمدنهای گذشته و جدید فراموش نمی کند که این دستاوردها ابزاری در جهت خدمت به انسان و رشد کرامت های والای او هستند. شهر اسلامی پایه و اصول مدرنیته نظیر تجربه گرایی، انسان مداری، رفاه، اقتصاد آزاد و پویا، تکنولوژی و ارتباطات را پذیرفته است و از این رهگذر سعی در بومی کردن و مناسب سازی آنها دارد. در معماری و شهرسازی اسلامی جنبه های کیفی و کمی فضا ضمن توجه به تامین نیازهای فطری و اجتماعی انسان مورد توجه قرار می گیرد بهمین دلیل این گونه معماری و شهرسازی پایدار تلقی می گردد. در حقیقت معماری و شهرسازی اسلامی ضمن توجه به ارزشهای انسانی، فرهنگی و اجتماعی و مسائل اقلیمی موجبات ایجاد حس تعلق به مکان و ماندگاری بناها و بافتها را در طول تاریخ فراهم می آورد.

2- بیان مساله

احیای هویت اسلامی و ایرانی به منظور برون رفت از بحران موجود از دغدغه های مطرح در حوزه معماری معاصر ایران است. اگر چه در ادوار مختلف، بنا بر مقتضیات زمانی و مکانی و تحت تاثیر فلسفه های هنری ساختمانهایی با اشکال گوناگون در کل دنیا طراحی و اجرا شده اند اما همواره این آثار منتقدان خود را نیز داشته اند. بعد از انقلاب صنعتی و مدرنیسم بشر با مسائلی روبرو شد که قبلا مطرح نبود از آنجایی که کشورهایی نظیر ایران از این دانش برخوردار نبودند و ماهیت موضوع نیز برایشان کاملا ناشناخته بود معماری غربی و مدرنیته به اجبار وارد این سرزمین شد در حالی تعریف بومی شده و منطبق با شرایط فرهنگی و اجتماعی کشور برای آن وجود نداشت. راهکار مناسبی که معماری و شهرسازی اسلامی پیشنهاد می دهد تطبیق و بومی سازی این دانش ها با شرایط اجتماعی و فرهنگی حاکم بر کشور در عین استفاده از تکنولوژی می باشد. در شهر های بزرگ ایران همواره با قطع اشجار و توسعه بی رویه ساخت و ساز بدون توجه به بستر فرهنگی، اجتماعی و نیازهای روحی انسان روبرو هستیم که این موضوع باعث پایین آوردن استانداردهای زندگی و به تبع آن تخریب محیط زیست و افزایش آلودگی صوتی و هوا گردیده است در این راستا شهر اسلامی بعنوان یک آرمانشهر که هم به نیازهای مادی و هم معنوی انسان توجه دارد می تواند از این بحران ممانعت بعمل آورد. با توجه به ماهیت اعتقادی دین مبین اسلام اطمینان، امنیت و امید به زندگی بدون تهدید و رفاه و فراوانی نعمت از اصول اساسی شهرسازی اسلامی و ساخت بافت شهر از منظر اسلام به شمار می آید که از این رهگذر می تواند زمینه ساز تعالی همه جانبه انسان باشد. هدف از این مقاله شناخت موانع تحقق پذیری شهر اسلامی در ایران و ارائه راهکارهایی جهت تحقق آن می باشد.

3- فرضیه های تحقیق

- 1- شهر اسلامی توجه به تمامی نیازهای مادی و معنوی انسان را مد نظر دارد و هدف غایی آن رشد فضایل و دستیابی انسان به کمال است
- 2- تحقق پذیری شهر اسلامی بدون مساعدت و همکاری نهادهای اجرایی و متولی صورت نمی پذیرد.

4- ضرورت تحقیق

از سالهای متمادی تا کنون بشر دستیابی به یک آرمان شهر موعود همراه با آرامش و آسایش ابدی را آرزو کرده است. پاسخ به این آرزو اندیشمندان و فلاسفه را بر این داشته است تا از همان نخستین طلیعه تشکیل جوامع بشری، به فکرترسیم جامعه مطلوب و آرمانی خود برآیند. در این راستا آنان در رؤیای تحقق این آرمان، هر یک آرمان شهری ذهنی و انتزاعی طراحی نموده اند و به تشریح مشخصات و ضوابط آن پرداخته اند. رؤیای آرمان شهر اندیشمندان جهان گرچه غالباً در عالم بیداری تحقق عینی نیافته است، اما اگر هم می یافت هرگز توان به بار نشان دادن ارزش های اخلاقی، معنویت، کرامت و فضیلت های انسانی را نداشته است در این میان شهر اسلامی آرمان شهری را تصویر می کند که ضمن نداشتن کاستی های اتوپیا های دیگر به تامین تمامی نیازهای مادی و معنوی انسان در بستر فرهنگی و اجتماعی موجود می پردازد و زمینه رشد و تعالی همه جانبه او را فراهم می سازد بر این اساس شهر های نابسامان، کثیف، شلوغ، ناامن، فقیر، آلوده به آلودگی های محیطی، صوتی و بصری نمی توانند الگوی یک شهر مناسب برای محل زندگی انسان که اشرف مخلوقات جهان است باشد. در عصر حاضر عدم آشنایی کافی با ماهیت و اصول حاکم بر شهر اسلامی، و موانع پیش رو موجب گردیده است که تحقق پذیری کامل این آرمان شهر با مشکلات جدی مواجه شود.

5- چارچوب مبانی نظری

آرمان شهر افلاطون

از برجسته ترین کارکردهای این نظام آرمانی، «اصلاح نژاد بشر» از طریق محدود کردن مولید و واگذاری آن به بنگاهی اجتماعی بود که در آن مالکیت خصوصی وجود نداشت و در آن ثروت و حتی زنان و کودکان به صورت اشتراکی اداره می شد. افلاطون در این نظام به سوسیالیسم اقتصادی، آزادی، برابری و برادری در تعریف خود می اندیشد و آن را تنها معیار گسترش اخلاق و تأمین سعادت انسان می دانست. «کارل پوپر» در کتاب «جامعه باز و دشمنانش»، اعتقاد افلاطون به نظام طبقاتی، نابرابری انسان ها در سرشت و حقوق طبیعی را منشأ پیدایش اکثر تفکرات استبدادی و نژادپرستانه می شناسد.

مدینه فاضله فارابی

از نظر فارابی قانون مدینه فاضله بر پایه شریعت می باشد و حال آن که آرمان شهر افلاطون مبتنی بر اسطوره و محور آن نیز انسان عامل است. در این مدینه فاضله هدف اصلی شریعت، آماده سازی انسان برای دنیای دیگر و جهان آخرت است. به طور کلی دستاورد مهم فارابی در مدینه فاضله ریشه دار بودن در ره یافته های دینی و اسلامی، آشنایی وی با حکمت و فلسفه سیاسی فیلسوف سالار یونانی و تأکیدات بجای او بر تربیت و ضرورت نهادینه سازی فضایل اخلاقی در این جامعه است. در این مدینه رهبری بر عهده انسانی وارسته و متصل به منبع وحیانی و در عصر غیبت رهبری مدیر، آگاه و شریعت شناس است. شاید مهم ترین کاستی مدینه فاضله را بتوان در دوگانه انگاری و تقسیم انسان ها به انسان های ذاتاً خوب یا بد ارزیابی کرد.

اتوپای توماس مور

در اتوپای مور مانند جمهور افلاطون، بسیاری از چیزها اشتراکی است؛ همه شهرها و خانه ها در این مدینه یکسان ساخته شده اند، درب هیچ خانه ای قفل ندارد و آمد و شد همگان در همه خانه ها آزاد است، هر دو سال یکبار مردم خانه ها را با یکدیگر عوض می کنند و همه یک جور لباس می پوشند تا احساس مالکیت و وابستگی در آنان ایجاد نشود. اساسی ترین قانون اتوپای مور، همچون افلاطون الغای مالکیت خصوصی است اما توماس مور برخلاف افلاطون، مقام خانواده و ازدواج را مشمول این زندگی اشتراکی نمی سازد و حتی زنا و ازدواج های غیر رسمی را نیز قابل مجازات می داند در عین حال اجازه می دهد تمام

ادیان به طور برابر از آزادی کامل برخوردار باشند و برای کافران و مشرکان نیز مجازاتی در نظر گرفته نمی‌شود. تفکرات توماس مور تأثیر بسیار عمیقی در شکل‌گیری نظریه سوسیالیسم و کمونیسم به خصوص در نیمه دوم قرن 18 بر جای گذاشت.

آرمان‌شهر مور همچون افلاطون در خلاء واقعیت شکل گرفته است. جامعه اتوبی مور آموزه‌هایی از دین مسیح، باورهای مدینه فاضله افلاطون و ضروریات زندگی عصر وی را در هم آمیخته است. او در این جامعه گرچه سعی نموده برخی مشکلات و عیوب آرمان‌شهر افلاطون را بر طرف نماید، ولی هم‌چنان گرفتار عالم وهم و خیال است. تا آنجا که برخی از منتقدان آن را تا حدّ بازی ذهنی یک اندیشه‌ور تنزل داده‌اند. تجربه شکست خورده مالکیت اشتراکی مارکسیسم در روسیه و مائوئیسم در چین نیز ایرادهای اقتصادی وارد بر آرمان‌شهر مور را برملا ساخت. اصل نابرابر انگاشتن خرد و شعور اقوام و ملت‌ها از سوی مور به شکل‌گیری نظام آپارتاید، نژادپرستی و تحمیل تبعیضات نژادی بر بشر و نظام‌های اجتماعی پس از او انجامید.

جامعه آرمانی مارکسیسم

نظریه مارکسیسم گرچه به نظریه‌پرداز معروف «کارل مارکس» نسبت داده می‌شود، ولی ریشه در آرا و نظریات فلاسفه و نظریه‌پردازان خیلی پیش از وی دارد. نظریه مارکسیسم که توسط انگلس و سپس دیگر نظریه‌پردازان مارکسیسم ترویج یافت، از یک سو تأسیس بهشت آرمانی را در اذهان عمومی تداعی می‌کرد و از دیگر سوی جهانی شدن مارکسیسم را فرجام قطعی تاریخ جهان می‌شمرد. بر این اعتقاد ساختار اقتصادی جوامع در گذر تاریخ باعث تغییر و تحول شده است و حرکت تکامل تاریخ آنان را به سوی آرمان جهانی کمونیسم سوق خواهد داد. از جمله موانع جدی که مارکس در چشم‌انداز تحقق جامعه می‌دید ملی‌گرایی بود که در اروپای عصر وی رونق گرفته بود. زیرا که اعتقاد داشت ملی‌گرایی موجب می‌شود تا ملیت‌های گوناگون در زیر لوای یک نظم سیاسی و همسان‌نگر، گرد هم آیند. اندیشه مارکسیسم گرچه پس از مارکس و در قرن بیستم میلادی توانست به سرعت گسترش یافته و باورهای خود را بر پهنه وسیعی از گستره‌ی عالم هستی تحمیل نماید، اما نه تنها هرگز بخت جهانی شدن را نیافت بلکه در همان قلمرو حاکمیت خود نیز بهشت برین و جامعه آرمانی را که وعده داده بود، محقق نساخت. این اندیشه پس از برپایی بحران‌های اساسی و گرفتن میلیون‌ها قربانی در جوامع تحت سلطه سوسیالیسم، از عهده تأمین تداوم حیات خویش برنیامد و این خود بزرگ‌ترین دلیل ضعف و نقصان این اندیشه بود که به دلیل بینش صرفاً مادی و الحادی خود به جهان هستی، گرفتار آن گردید.

تعریف شهر اسلامی

شهر اسلامی شهر شکر و ذکر و یاد خدا است. در شهر اسلامی زندگی مادی جریان دارد اما از آنجاییکه تجلی گاه صفات ناب الهی است انسان را مسحور خود می‌سازد و به تعمق و تفکر و شکر‌گزاری وا می‌دارد. چنین شهری شهر اعتدال است و افراط و تفریط در آن راه ندارد و از آنجاییکه دردین مبین اسلام بر میانه روی تأکید فراوان شده است در شهر اسلامی همه چیز در تعادل کامل است و به روح و جسم انسان توأمان توجه شده است. یکی از راهبردهای پیشگیرانه جلوگیری از جرم از طریق طراحی محیطی و معماری فضاهای شهری محقق می‌گردد. شهر اسلامی شهر امنیت است. امنیت تعابیر متفاوتی دارد نظیر امنیت مالی، جانی و روانی و... نکته حائز اهمیت این است که در شهر اسلامی به تأمین امنیت در تمامی ابعاد آن تأکید شده است و تمامی طیف‌های جامعه احساس امنیت می‌کنند و از ناامنی در آن خبری نیست. شهر مطلوب اسلام شهری است سالم، پاک و پاکیزه، شهری که عاری از آلاینده‌ها و آلودگی‌هاست و انسانهای ساکن در این شهر با تنفس هوای پاک و حفظ سلامت جسم و جان خویش به حیات و رشد خود ادامه می‌دهند.

مشخصه های شهر اسلامی

بصورت عام هدف اصلی ساخت یک بنا تامین نیازهای عملکردی، حفاظت در برابر عوامل طبیعی، تامین سلامت ساکنان و آسایش تعریف می شود اما در شهر اسلامی علاوه بر توجه به موارد فوق، تامین آزادی های فردی، حفظ هویت فکری و اعتقادی و بطور کلی تامین آسایش و آرامش باهم مورد تاکید قرار می گیرد. اسلام به ساختن اماکن فرهنگی و عبادی به ویژه مسجد عنایت خاص دارد حتی در روایات آمده است که مسجد را در مرکز شهر بسازید چنانچه در بیشتر کشورهای اسلامی نیز اولین هسته های سکونت به دور مساجد جمعه شکل گرفته اند. برای مثال نخستین گامی که پیامبر(ص) در آماده سازی زیر ساخت های مدینه نبوی برداشت تاسیس مسجد به عنوان پایگاه ارتباط با خدا و خلق و مرکز رسیدگی به امور دنیا و آخرت مردم بود اما اسلامی بودن معماری و شهر صرفا به ساخت گنبد و مسجد و استفاده از کاشیکاری در تزیینات نیست که هر شهری که این خصوصیات را داشته باشد را اسلامی بنامیم از این رو محله ها و بافت های فرسوده شهری که بواسطه نداشتن تاسیسات مناسب زیر بنایی، کوچه های کم عرض و نامناسب، عدم استحکام بناها و وسعت کم بناها جهت زندگی موجبات آزار و اذیت ساکنان را فراهم آورده است حتی اگر دارای مسجد هم باشد نمی تواند مصداقی از معماری و شهر اسلامی باشند همچنین شهرهایی که بوسیله بنیان مسلمان احداث شده اند صرفا به خاطر اینکه توسط مسلمانان بنا نهاده شده اند گویای یک شهر اسلامی نیستند و یا نمی توان بنایی را بواسطه قرارگیری در پهنه جغرافیایی جهان اسلام، اسلامی نامید. شهر اسلامی واجد خصوصیتی است که انسان را به معبود خود نزدیک تر می سازد و از توجه صرف به مادیات باز می دارد. در شهرسازی اسلامی از نمادها و نشانه های معنوی کمک گرفته شود تا حدی که انسان را از غفلت خارج و به ذکر و فکر و شکر دعوت کند و از غوطه ور شدن انسان در فعالیت های مادی صرف ممانعت بعمل آورد مراتب سیر الی الله را به انسان یاد آوری کند. در این شهر همه چیز در خدمت انسان است و انسان در خدمت خداست و مکانی برای تفکر و تعمق جهت نزدیکتر شدن به خدا به شمار می آید. نور نیز در معماری و شهر اسلامی موید اصل تجلی و مظهر وجود است و حتی به تزیینات اسلامی تحرک و حیات می بخشد و انسان را به جهانی خیالی رهنمون می سازد لذا توجه به نور در شهر اسلامی از اهمیت بالایی برخوردار است. از منظر دین اسلام شهر به عنوان ظرف فعالیت انسانی مکانی مقدس در نظر گرفته شده است و هنر اسلامی در شهر برای انسان و ساکنان آن تعریف شده است هر چقدر که شهر و محیط زندگی بتواند مراتب زیبایی را به ساکنین خود القا کند به همان نسبت می تواند به آرامش و سعادت و تعادل اهل خویش مدد رساند و مشکلات جاری زندگی را برای آنها قابل تحمل نماید. زیبایی مصادیق متفاوتی دارد و مکاتب زیبایی شناسی متعددی وجود دارد که هر کدام برگرفته از نوع نگاه انسانها و ایسم های مختلف می باشند. زیبایی شناسی در شهر تنها به کالبد ساختمانها محدود نمی شود بلکه حتی مناسبات اجتماعی را هم در بر می گیرد. اوج هنر شهر اسلامی در تجسم بخشی به عالی ترین مضامین در قالب کالبد معماری می باشد. مقیاس فضاها و ابنیه در این شهر انسانی است به گونه ای که نه تنها در ابعاد مادی بلکه در ابعاد روانی نیز کالبد شهر هماهنگ با ویژگی ها و تواناییهای انسان است و انسانها در بستر فراهم شده می توانند استعدادهای وجودی خویش را به بهترین صورت به تحقق در آورند. در این آرمان شهر همه انسانها مجاز به ابراز عقیده خود می باشند و از هر قوم و نژاد و مذهب با هم زندگی مسالمت آمیزی دارند و در آن هیچ گونه تبعیضی راه ندارد. بدیهی است که در این شهر عدالت در ارائه خدمات شهری، عمران و آبادانی، حفظ محیط زیست و طبیعت، پیشرفت و تکنولوژی همه با هم مورد توجه قرار می گیرد. شهر اسلامی منکر استفاده از تکنولوژی های جدید ساخت و استفاده از مواد و مصالح نو نیست، با پیشرفت علم و گسترش شناخت علوم مربوط به مواد و مصالح بشر به شناسایی مواد و مصالحی جدید ویا فرمولهایی جهت ترکیب آنها دست یافته است که مقاومتی بیشتر از گذشته دارند و در برابر شرایط جوی و اقلیمی پایداری بیشتری از خود نشان می دهند. روشهای ساخت نیز دگرگون شده است روشهای صنعتی سازی و پیش ساختگی مطرح شده است که در زمان و هزینه صرفه جویی بیشتری صورت می گیرد مصالحی وجود دارد که با استفاده از آنها مقاومت بیشتری در برابر زلزله کسب می گردد با استفاده از روشهای جدید امکان ساخت ساختمانهایی با ارتفاع بیشتر و ودخانه های وسیعتر فراهم شده است این موارد همه و همه اگر به درستی به کار گرفته شود می تواند ضامن بقا، ماندگاری و پایداری ابنیه ای باشد که ساخته می شود و این چیزی جز تحقق اهداف

شهر و معماری اسلامی نیست. در شهر اسلامی همچنین در استفاده از رنگ به کاربری و زمینه توجه می شود و این موضوع به این دلیل است که هر رنگی برای هر مکانی و هر ساختمانی مناسب نیست و این مساله به معنی نقض اختیار سازندگان بنا نیست بلکه سرانجام به تنظیم چارچوبی جهت ساماندهی رنگ در نما می انجامد.

شهر اسلامی از دیدگاه قرآن

شهر نمادین و مثال زدنی قرآن شهری است امن و اطمینان آفرین که برخوردار و رفاه مند به شمار می آید. آنچه که از قرآن بر می آید این است که در قرآن از شهر به عنوان سازه اجتماعی واحد و موجود زنده تصویر شده است. موجودی که روزی دارد و شاکر یا کفران گذار است. "و خدا برای شما از خانه هایتان محل سکونت (و آرامش) قرارداد و از پوست چهارپایان نیز برای شما خانه هایی قرار داد که روز کوچ کردن و روز اقامتتان به آسانی می توانید آنها را جابجا کنید و از پشم و کرک و موی آنها برای شما اثاث و متاع (وسایل مختلف زندگی) تا زمان معینی قرار داد." و بیاد آورهنگامی که ابراهیم گفت پروردگارا این سرزمین را شهری امن قرار ده و اهل آنرا، آنان که به خدا و روز آخرت ایمان آورده اند از ثمرات گوناگون روزی ده اما خداوند فرمود به آنهايي که کافر شوند نیز بهره اندکی خواهم داد سپس آنها را به قهر به سوی عذاب می کشانم و چه بد سرانجامی است"

همچنین از آیات قرآن کریم چنین استفاده می شود که باید در شهر اسلامی از همه رنگها درموقعیت های مناسب و به تناسب شرایط استفاده کرد. "خداوند مخلوقات را با رنگهای مختلف آفرید و سراسر طبیعت و هستی را با ترکیب رنگها و تنوع آنها فرح بخش، چشم نواز و زیبا ساخت"

شهر اسلامی از دیدگاه روایات

پیامبر اکرم (ص) می فرماید: شهرهایتان را به لحاظ مکان و نمای زیبا به گونه ای بسازید که چشم نواز بوده و چشم انداز داشته باشد. امام علی (ع) می فرماید: ارزش و شرافت خانه به حیاط وسیع و هم نشینان نیکوکار و صالح است و برکت خانه به بودن آن در منطقه خوب و محوطه وسیع و همسایگان همراه و خوب است. همچنین امام صادق (ع) می فرماید: یکی از راهکارهای فائق آمدن بر مشکلات زندگی داشتن خانه ای است که از وسعت لازم برای گنجایش فرد و خانواده اش برخوردار باشد. با عنایت به روایات و احادیث چنین بر می آید که زیبایی بناها، داشتن چشم انداز، وسعت مناسب و زندگی در مناطق شهری مناسب در جوار هم نشینان صالح از اهمیت بسزایی برخوردار است.

6- یافته های تحقیق

موانع تحقق پذیری شهر اسلامی

دوری و انفصال از مبدا آفرینش و دل سردی و نومیدی از رحمت الهی یکی از مهمترین موانع تحقق پذیری شهر اسلامی است که ریشه در ظهور بی ایمانی در انسانها دارد. فقدان محبت و صمیمیت در بین مردم بواسطه گسترش زندگی ماشینی، کاهش ارتباطات اجتماعی و مشکلات اقتصادی یکی دیگر از این موانع به شمار می آید. یکی از موضوعات مهم عدم انطباق و ناسازگاری شهرهای معاصر با الگوی شهر اسلامی بی عدالتی در برنامه ریزی شهری است. عدم توجه به ضوابط و سرانه های شهری در طرح تفصیلی و به تبع آن کمبود فضاهای فرهنگی، ورزشی، خدماتی، فضاهای سبز عمومی و... از موانع تحقق پذیری شهر اسلامی محسوب می گردد چنانچه جابجایی های بی مورد یک کودک از یک منطقه به منطقه دیگر صرفاً برای تحصیل در مدرسه و به جان خریدن خطرات آن برای یک کودک دبستانی توجیه پذیر نمی باشد و یا در خصوص ملکی که مالک بدون مجوز و یا بدون رعایت ضوابط مبادرت به ساخت یک ساختمان چند طبقه نموده است و همسایگان خود را از موهبت نور طبیعی محروم ساخته است نقض قانون صورت گرفته است. یکی دیگر از موانع تحقق پذیری شهر اسلامی عدم

توجه به عدالت در نظام مدیریت شهری می باشد در شهری که مدیران شهری از عدالت بویی نبرده باشند شهر اسلامی محقق نمی شود. شهری که بواسطه نداشتن مدیریت درست شهری در اثر سیلاب ناشی از آب باران دچار آبگرفتگی معابر می شود و زندگی شهروندان را با مشکل مواجه می کند نمی تواند نمونه ای از یک شهر اسلامی باشد و یا عدم وجود تاسیسات شهری نظیر فاضلاب در یک منطقه از شهر و آلوده شدن آب و خاک و به مخاطره انداختن زندگی انسانها بواسطه آن در عین اعتقاد به حقوق برابر شهروندان صحیح به نظر نمی رسد و یکی از مصادیق بی عدالتی به شمار می آید. مانع دیگر فقر و بحران اقتصادی می باشد که موجبات ناامنی و بزهکاری را در جامعه فراهم می کند. مسلماً شهری می تواند اسلامی قلمداد شود که از نظر اقتصادی هم توسعه یافته باشد. آیا بواسطه توسعه همه جانبه و پایدار و استفاده از ظرفیت های اقتصادی نمی توان مبادرت به اشتغال زایی کرد تا در شهر با مصادیق سرقت و ناامنی و بیکاری روبرو نباشیم و شهرمان نمونه کاملی از یک شهر اسلامی باشد؟

راهکارهایی جهت تحقق پذیری شهر اسلامی

تهیه طرحهای توسعه شهری برای مناطق فاقد طرح تدوین دفترچه ضوابط و مقررات شهرسازی با رویکرد معماری ایرانی و اسلامی ممانعت از فروش تراکم مازاد بر میزان اعلام شده در طرح تفصیلی ارائه الگوهای معماری ایرانی اسلامی همساز با بوم و اقلیم در پهنه های مختلف اقلیمی ایران توسط نهادهای ذیصلاح نظیر راه و شهرسازی، نظام مهندسی، شهرداریها و ... تدوین ضوابط و مقررات راهگشا جهت نمای ساختمانها، تدوین لیست کوتاه مصالح مجاز در نما بنا به شرایط و ممنوعیت استفاده از مصالح نامرغوب در ساخت بنا نظارت و کنترل بر اجرای ضوابط در حین اجرا و پس از آن توسط نهادهای مسئول و پیش بینی جریمه های سنگین در صورت تخلف تدوین سیاستگذاریهایی تشویقی جهت ترغیب مردم به رعایت ضوابط و ساختارها ارائه تسهیلات ارزان قیمت از سوی دولت جهت بازسازی و نوسازی بافتهای فرسوده شهری الزام رعایت ضوابط معماری ایرانی و اسلامی در طرحهای معماری دولتی تهیه طرح جامع رنگ شهری به منظور جلوگیری از ناهنجاری بصری ترغیب دست اندرکاران ساخت و ساز و مهندسیین به پرهیز از تقلید شکلی و نمونه برداریهای نامناسب و غیر بومی اصلاح شیوه آموزش دانشگاهی در رشته هایی نظیر شهر سازی و معماری با تاکید بر زنده نگه داشتن ارزشهای بومی و رعایت مسائل اقلیمی

ساخت و توسعه اماکن فرهنگی و ورزشی جهت سامان بخشی به اوقات فراغت جوانان و جلوگیری از بزهکاری و بروز رفتارهای پرخطر بواسطه تخلیه نیروی روحی و جسمی جوانان ممانعت از تغییر کاربری اراضی کشاورزی و فضاهای سبز انتصاب مدیران شهری صالح و مطلع به امور شهری تامین بهداشت عمومی از طریق مدیریت صحیح شهری بواسطه جمع آوری به موقع زباله، سم پاشی و تنظیفات خیابانها و محله ها اشاعه فرهنگ اسلامی از طریق رسانه های جمعی ترویج عدالت اجتماعی

توسعه فضای سبز، اهتمام به حفظ محیط زیست طبیعی و پرهیز از انقطاع درختان توجه به نیازهای معلولین، سالمندان و افراد کم توان و مناسب سازی معابر جهت استفاده معلولین و نابینایان

آشنایی مهندسين با مصالح جديد و روشهای پیشرفته ساخت از طریق برگزاری دوره های آموزشی حفظ حرایم و عدم دخل و تصرف در بافت های با ارزش تاریخی و مذهبی
تصویب بودجه های کافی جهت مرمت، احیا و بهسازی بافتها و بناهای با ارزش شهری با هدف باز زنده سازی هویت شهر
تشویق مردم به استفاده از انرژی های پاک و گسترش فرهنگ صحیح اصلاح الگوی مصرف
استفاده از مشارکت عمومی در تصمیم گیری های شهری با هدف تسریع در دستیابی به اهداف مورد نظر

7- نتیجه گیری

بطور کلی عوامل تشکیل دهنده شهر اسلامی در سه گروه اصلی قابل طبقه بندی است. اولین عامل تفکر و جهان بینی توحیدی حاکم بر شهر است که از آن به فضای فکری تعبیر می شود. عامل دوم اصول عملی اسلام است که از آن به فضای رفتاری تعبیر می شود، مقررات و قوانین و اصول اخلاقی جزئیات این اصول هستند که روابط مدیر شهر، اهل شهر و عالم ماده را تبیین می کند. سومین عامل کالبد شهر یا فضای عینی است، این کالبد توسط انسان (فضای فکری) و با رفتار اسلامی (عمل و اخلاق اسلامی) که تبیین کننده ارتباط انسان با جهان خارج اعم از جامعه و محیط مصنوع و طبیعت است منجر به ایجاد فضا و محیطی می شود که در عین حالی که از اصول اسلامی نشات گرفته است موجبات تعالی و رشد همه جانبه انسان را فراهم می کنند که همانا هدف نهایی از خلقت به شمار می آید و این ظرف مکانی همان چیزی است که از آن به شهر اسلامی تعبیر می گردد.

منابع

- 1- قرآن کریم، ترجمه بها الدین خرمشاهی
- 2- افلاطون، جمهور، ترجمه فواد روحانی، انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب، (1348).
- 3- فارابی، سیاست مدینه، ترجمه جعفر سجادی، چاپ اول، انتشارات انجمن فلسفه ایران، (1358).
- 4- مور، توماس، آرمان شهر، ترجمه داریوش آشوری و نادر افشار نادری، چاپ سوم، انتشارات خوارزمی، (1387).
- 5- مهابادی، حبیب، معماری اسلامی، نشر هدف سبز، (1390).
- 6- نقی زاده، محمد، "مجموعه مقالات همایش معماری مسجد، گذشته، حال و آینده"، انتشارات دانشگاه هنر، (1376).
- 7- فلامکی، محمد منصور، فارابی و سیر شهروندی در ایران، نشر نقره، (1367).
- 8- نقی زاده، محمد، شهر و معماری اسلامی (تجلیات و عینیات)، انتشارات مانی، (1387).
- 9- اشرف، احمد، "ویژگی های تاریخی شهرنشینی در ایران دوره اسلامی"، نامه علوم اجتماعی، سال اول، شماره 1، (1353).
- 10- نقی زاده، محمد، "صفات شهر اسلامی از نگاه قرآن کریم"، مجله صحیفه مبین، دوره دوم، شماره پنجم، (1379).
- 11- میثاقیان، غلامرضا، جمال صورت و معنی گفتارهایی در باب مفاهیم پایه شهر و معماری ایرانی، چاپ اول، انتشارات سارنگ، (1392).
- 12- نوحی، حمید، تاملات در هنر و معماری، چاپ اول، انتشارات گنج هنر، (1388).
- 13- نقره کار، عبدالحمید، درآمدی بر هویت اسلامی در معماری و شهرسازی، چاپ اول، وزارت مسکن و شهرسازی، (1387).
- 14- حبیبی، سیدمحسن، از شار تا شهر تحلیلی تاریخی از مفهوم شهر و سیمای کالبدی آن تفکر و تاجر، چاپ سیزدهم، انتشارات دانشگاه تهران، (1392).